

УДК 657.6:658.1

Мулик Я.І.

кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри аудиту та державного контролю
Вінницького національного аграрного університету

АУДИТ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

AUDIT OF ENTERPRISE FINANCIAL STABILITY: PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто порядок проведення аудиту фінансової стійкості. Проаналізовано підходи до терміна «фінансова стійкість підприємства», а також надано власне визначення. Зазначені суб'єкти, об'єкти та завдання аудиту фінансової стійкості підприємства. Аудитору рекомендовано використовувати запропонований або ж власної розробки робочий документ. Доведено також, що є доцільним популяризація аудиту фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість, підприємство, аудит, оцінка, аналіз.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрен порядок проведения аудита финансовой устойчивости. Проанализированы подходы к термину «финансовая устойчивость предприятия», а также дано собственное определение. Указаны субъекты, объекты и задачи аудита финансовой устойчивости предприятия. Аудитору рекомендуется использовать предложенный или собственной разработки рабочий документ. Доказано также, что целесообразной является популяризация аудита финансовой устойчивости предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, предприятие, аудит, оценка, анализ.

ANNOTATION

In the article the order of carrying out the audit of financial stability is examined. The approaches to the term «enterprise financial stability» are analyzed and own definition is given. Subjects, objects, as well as the task of audit of enterprise financial stability are indicated. Auditor was recommended to use the suggested working paper or one of the own development. It is also proved that popularization of auditing of enterprise financial stability is reasonable.

Keywords: financial stability, enterprise, audit, evaluation, analysis.

Постановка проблеми. Сучасний стан діяльності підприємств характеризується нестабільністю через вплив різних факторів, які не тільки ускладнюють процес виробництва, але й уповільнюють темпи його розвитку, а також створюють реальні загрози їх фінансовій стійкості. Нинішня діяльність підприємств здійснюється в умовах високого ризику та невизначеності. Розвитку підприємств загрожують не тільки фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, але й підхід до управління фінансовою діяльністю та стійкістю підприємств, що вимагає перегляду концепції забезпечення фінансової стійкості підприємств, її оцінки та контролю.

Фінансова стійкість підприємства як об'єкта управління характеризується складністю та багатогранністю. Вона не обмежується тільки показниками результатів їх діяльності, вона

є результатом функціонування усіх підсистем підприємства, а саме фінансової, виробничої, кадрової тощо. Їх комплексне та ефективне функціонування забезпечує стійкий фінансовий розвиток підприємств. Тому важливими є не тільки визначення показників та типу фінансової стійкості, але й контроль за ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення фінансової стійкості підприємства, питанням про кількісні характеристики фінансової стійкості, її показники та типи присвячено ряд праць зарубіжних учених-економістів, а саме дослідження І. Романа, Т. Таффлера, У. Бівера, Є. Брегхема, та українських науковців, а саме роботи І. Бланка, О. Білої, А. Поддєрьогіна, В. Опаріна, Є. Мниха, В. Савчука, Н. Мисак [1], Г. Савицької [2], О. Павленко [3], С. Єлецьких [5], Н. Ступка [6], Я. Мулик [7].

Дослідження окремих аспектів і проблем аудиторської оцінки фінансового стану, зокрема фінансової стійкості підприємства, їх впливу на забезпечення аналітичності управлінських рішень, проводили такі вітчизняні й закордонні вчені, як, зокрема, А. Азарова, З. Бандура, І. Белоусова, М. Білуха, М. Бенько, І. Бланк, Г. Давидов, І. Дмитренко, А. Загородній, О. Клементєва, М. Кужельний, М. Мескон, Є. Мних, Н. Москаль, К. Назарова, Н. Проскуріна, М. Пушкар, О. Рузакова, П. Сухарев, О. Ткаченко, Дж. Фостер, Ф. Хедоурі, Н. Шалімова, О. Шерстюк, В. Шквір, Л. Гуцаленко [8], О. Шевчук [9], К. Утенкова [10], О. Скорба [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить високий рівень дослідження проблем аудиторської оцінки фінансового стану, недостатньо розкритими залишаються окремі питання аналітичного та інформаційно-методичного забезпечення аудиторської оцінки фінансової стійкості підприємства як важливої складової ефективності прийняття управлінських рішень. Це й пояснює актуальність та доцільність дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні порядку проведення аудиту фінансової стійкості підприємства, з'ясуванні того, які виникають проблеми в ході дослідження, та визначенні перспектив розвитку фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні через кризове становище вітчизняної

економіки більшість українських підприємств опинилася в умовах нестабільності та жорсткого конкурентного середовища. Така ситуація викликає необхідність уникнення фінансових прорахунків та застосування ефективних методів управління вітчизняними підприємствами. Слід зазначити, що особливі вимоги висуваються до фінансової стійкості як до стратегічного інструмента фінансового стану підприємства, підвищення їх ділової активності та інвестиційної привабливості. З огляду на це управління фінансовою стійкістю підприємств, її оцінка та аудит задля належного забезпечення фінансового стану підприємства та прийняття в цій сфері ефективних управлінських рішень набувають пріоритетного значення.

Фінансова стійкість характеризує стабільність фінансового стану підприємства, яка забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових засобів.

Низький рівень фінансової стійкості призводить до зниження платоспроможності підприємства, нестачі коштів для ведення нормальної господарської діяльності.

Надто висока фінансова стійкість може негативно впливати на господарську діяльність підприємства, створювати умови для збільшення витрат, нагромадження запасів і резервів, недовикористання позикового капіталу за рахунок кредитів банків тощо.

В економічній літературі зустрічаються різні визначення фінансової стійкості (табл. 1), проте однозначно вона відображає такий стан активів і пасивів підприємства, який дає змогу вільно розпоряджатися власним капіталом, грошовими коштами та їх еквівалентами, ефективно використовувати всі ресурси, забезпечує безперервний процес виробничої, комерційної та фінансової діяльності, відтворення і розширення виробництва.

Вважаємо за доцільне трактувати фінансову стійкість не як окремий показник фінансового

стану, а як узагальнюючу характеристику показників фінансового стану, що характеризують процес управління фінансовими ресурсами конкретного підприємства. Цей підхід підтверджується встановленою класифікацією фінансової стійкості [7, с. 287].

За результатами розрахунків фінансової стійкості можна зробити висновки:

- про інтенсивність використання позикових засобів;
- про ступінь залежності від короткострокових зобов'язань;
- про рівень довгострокової стійкості компанії без позикових засобів.

Аналіз фінансової стійкості підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Система управління фінансовою стійкістю підприємства повинна обов'язково включати до свого складу підсистему контролю або аудиту. Як зазначають Л. Гуцаленко та О. Марченко, аудит є досить новою сферою підприємницької діяльності, тому має ряд недоліків у своєму функціонуванні. Проблеми, які виникають в аудиторській діяльності, впливають як на підприємство, так і на економічну ситуацію держави [8, с. 353].

В умовах кризи доцільним є здійснення аудиту фінансової стійкості підприємства з одночасним підтвердженням достовірності звітності. Окрім того, цей вид аудиту має виражати думку фахівця про фінансовий стан підприємства на звітну дату, а також надавати інтерпретацію фінансовим показникам, виявляючи тенденції розвитку підприємства як самостійної господарюючої одиниці у галузі. Тобто мета такого аудиту полягає у встановленні оптимальності структури капіталу та наявності достатнього обсягу власного капіталу.

Таблиця 1

Трактування терміна «фінансова стійкість» підприємства різними авторами

Автор	Трактування терміна «фінансова стійкість»
Н. Мисак, О. Ярошенко [1, с. 389]	Фінансова стійкість – це комплексне поняття, яке перебуває під впливом різних фінансово-економічних процесів.
Г. Савицька [2, с. 486]	Фінансова стійкість – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у зовнішньому і внутрішньому середовищі, яке змінюється; що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість у межах припустимого рівня ризику.
О. Павленко, І. Семиліт [3, с. 113]	Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик його фінансового стану, що формується у процесі виробничої та фінансово-інвестиційної діяльності.
М. Абрютіна, А. Грачов [4, с. 97]	Фінансова стійкість підприємства – це надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури.
С. Єлецьких [5, с. 184]	Фінансову стійкість підприємства слід розглядати як функцію часу і ризику; трактувати як платоспроможність підприємства в часі за обов'язкового дотримання балансу власного та позикового капіталу.
Н. Ступка [6, с. 349]	Фінансова стійкість підприємства – це комплексна категорія, яка характеризує стан, структуру та напрями використання фінансових ресурсів підприємства, здатність його виконувати свої зобов'язання, а також ступінь захищеності капіталу від фінансових ризиків та можливість забезпечення такої стійкості, яка зумовить розширене відтворення підприємства у процесі його виробничого циклу.

Аудиторська оцінка фінансового стану підприємства, зокрема фінансової стійкості, може здійснюватися як відділом внутрішнього аудиту так і незалежними аудиторами.

Внутрішній аудит є одним із видів внутрішньогосподарського контролю суб'єктів підприємницької діяльності. Внутрішній аудит є незалежною діяльністю суб'єкта господарювання, спрямованою на перевірку та оцінку його діяльності в інтересах керівництва. Внутрішній аудит передбачає попередній контроль на стадії розгляду первинних документів, під час візування договорів, наказів, кошторисів тощо, тобто може виступати як профілактичний захід. Внутрішній аудит може розглядатись як невід'ємна частина загальної системи управлінського контролю. Він проводиться всередині самої організації на вимогу та за ініціативою керівництва [9].

З метою здійснення внутрішнього аудиту підприємство може створювати аудиторську службу або наймати внутрішніх аудиторів. У ході своєї діяльності внутрішні аудитори проводять звичайні перевірки щодо відповідності або здійснюють операційний аудит. Внутрішні аудитори як суб'єкти аудиту підпорядковуються керівництву підприємства, а тому проводять планові і позапланові перевірки згідно з його розпорядженнями [9].

Як зазначалось раніше, оцінка фінансового стану підприємства, зокрема фінансової стійкості, може проводитися і зовнішніми аудиторами. Одним із напрямів вирішення цієї проблеми є залучення аудиторських фірм до процесу оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання. Адже, як зазначають О. Шевчук та К. Чорномаз, фінанси суб'єктів господарювання можна розглядати як об'єкт управління, що виявляється через множину звітних і розрахункових показників, значення яких сприймаються суб'єктом управління як деяке інтегральне відображення стану матеріальних і грошових потоків за певний період часу [10, с. 57].

Варто звернути увагу на те, що виступати як об'єкти аудиту фінансової стійкості. На думку О. Скорби, мають розглядатись не лише фінансові документи, але й бізнес-процеси, бізнес-середовище та пов'язані з ними ризики [11, с. 57]. Ми вважаємо, що це можуть бути документи, які засвідчують зміни власного та залученого капіталу, а також його складових. Тобто об'єктами аудиту фінансової стійкості виступають джерела майна підприємства.

Інформаційною базою аудиту фінансової стійкості може слугувати фінансова звітність підприємства, тобто система показників, які відображають майновий і фінансовий стан підприємства на конкретну дату. Основними джерелами інформації виступають ф. № 1 «Баланс» та ф. № 4 «Звіт про власний капітал», дані первинного та аналітичного бухгалтерського обліку, які уточнюють окремі статті балансу, а також примітки до річної фінансової звітності

(ф. № 5). Бухгалтерська звітність повинна давати повну та достовірну інформацію про фінансове становище підприємства, про результати його діяльності та про будь-які зміни його фінансового становища.

Методи аудиту фінансової стійкості повинні базуватися на підходах, що дають змогу оцінити перспективи підприємства, з урахуванням даних аналізу за минулий період. Дуже добре було б проводити аудит прогностичної фінансової звітності (бюджетів). Необхідно внести доповнення в наявні форми фінансової звітності або ввести нові форми звітності, що містять показники поточної і прогностичної стійкості і платоспроможності на прогностичний період, оцінку справедливої вартості активів підприємства тощо [11, с. 57].

Важливо також визначити, які завдання ставляться перед аудитом фінансової стійкості.

Під час оцінювання фінансової стійкості підприємства слід вирішити такі завдання:

- своєчасно і об'єктивно провести діагностику фінансового стану підприємства з метою виявлення негативних ситуацій і причин їх виникнення;
- оцінити залежність підприємства від залучених коштів;
- визначити рівень незалежності (автономії підприємства від зовнішніх джерел фінансування);
- визначити забезпеченість матеріальних запасів власними оборотними активами, виявити надлишок (нестачу останніх) та оцінити наслідки;
- розрахувати й оцінити показники платоспроможності підприємства;
- систематизувати основні фактори, що зумовлюють передкризовий (кризовий) фінансовий стан підприємства;
- розробити конкретні рекомендації, спрямовані на ефективне використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.

Завдання аудиту фінансової стійкості, на нашу думку, має забезпечити контроль за виконанням цих завдань та відповідність фінансової звітності нормативам.

Аудиторська перевірка фінансової стійкості включає нормативну базу для проведення аудиту; предметну область проведення перевірок; методику проведення аудиту.

Документування аудиту дає змогу аналізувати дії аудиторів і організувати як внутрішній, так і зовнішній контроль якості їх роботи. Крім того, на основі робочої документації аудиторська фірма може відстоювати свої інтереси в суді у разі претензій клієнтів щодо низької якості проведеного аудиту.

Одним із аспектів вдосконалення аудиту фінансової стійкості є розробка робочих документів. Робочі документи аудитора – це записи, зроблені ним під час планування, підготовки, проведення перевірки, узагальнення її даних, а

також документальна інформація, отримана в ході аудиту від третіх осіб, підприємства-клієнта, чи усні відомості, задокументовані аудитором за допомогою тестування. Виходячи із цього, можна запропонувати форму робочого документа аудитора, що перевіряє фінансову стійкість підприємства (табл. 2).

Аналіз табл. 2 свідчить про те, що в цьому документі може бути представлена інформація щодо показників фінансової стійкості, порядку їх визначення, значення даних показників по досліджуваному підприємству, які розраховані бухгалтером підприємства та аудитором, нормативні значення даних показників та відхилення.

Цей документ може бути оформлений з використанням комп'ютера та спеціальних програм, що значно спростить роботу аудитора та буде більш наочно представляти результати проведеного дослідження.

Під час здійснення аудитором аналізу фінансової стійкості підприємства з'являється можливість виявити зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на цей показник. Це можуть бути ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів; місце підприємства на товарному ринку; потенціал у діловому співробітництві; наявність платоспроможності дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій тощо. Отже, аудитор зможе розробити рекомендації та пропозиції щодо підсилення впливу позитивних чинників та зниження впливу негативних. Таким чином, у разі реалізації результатів контр-

олю буде зростати інвестиційна привабливість підприємств та регіонів загалом.

Окрім загальноприйнятих висновків про достовірність бухгалтерської звітності, аудиторський висновок про фінансову стійкість підприємства може відображати ступінь поточного та прогнозованого фінансового ризику, прогнозні фінансові звіти, поточну фінансову стійкість та платоспроможність підприємства, а також результати аналізу репутації компанії та її платіжної дисципліни, іншої, нефінансової, інформації [12].

На думку Л. Патранської та Л. Шевчук, такий висновок доцільно включити в пакет регулярної фінансової звітності. Таким чином, зацікавлені особи зможуть ознайомитись не лише з підтвердженою публічною звітністю, що відображає результати діяльності підприємства в минулих періодах, але й з його поточною та прогнозованою фінансовою стійкістю та платоспроможністю. Окрім того, можна внести доповнення до наявних форм звітності шляхом запровадження нової форми, що буде містити дані про поточний фінансовий стан підприємства, його стійкість та платоспроможність, реальну оцінку активів тощо [12].

Більшість підприємців в умовах кризи не розуміє необхідності проведення аудиту фінансової стійкості підприємства, оскільки це тягне за собою додаткові витрати. Тому необхідною є популяризація цього виду аудиту серед суб'єктів господарювання, а для цього доцільно [12]:

Таблиця 2

Робочий документ аудитора «Фінансова стійкість підприємства»

Показники фінансової стійкості	Формула	Хто обрахував значення показника		Відхилення	Норма
		бухгалтер підприємства	аудитор (аудиторська фірма)		
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{\text{авт}} = \text{власний капітал} / \text{підсумок балансу}$				збільшення; > 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{фз}} = \text{підсумок балансу} / \text{підсумок балансу}$				зменшення; = 2
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\text{ф.с.}} = \text{власний капітал} / \text{загальна сума зобов'язань}$				> 1,0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$K_{\text{звз.}} = \text{власні оборотні засоби} / \text{оборотні активи}$				> 0,1
Коефіцієнт відношення необоротних активів до оборотних активів	$K_{\text{н/об}} = \text{необоротні активи} / \text{оборотні активи}$				–
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{\text{м}} = \text{власні оборотні активи} / \text{власний капітал}$				0,5–0,6
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	$K_{\text{м}} = \text{запаси} / \text{робочий капітал}$				зменшення
Коефіцієнт фінансового левериджу	$K_{\text{фл}} = \text{довгостроковий позиковий капітал} / \text{власні засоби}$				зменшення
Власні обігові кошти (робочий функціонуючий капітал)	$\text{ВОК} = \text{оборотні активи} - \text{поточні зобов'язання}$				збільшення

– сформувати коло однодумців серед аудиторів, що будуть вести консультаційну роботу щодо способів подолання кризи та пояснювати переваги здійснення аудиту стійкості;

– привернути увагу ділової та професійної спільноти до такого можливого варіанту виходу з економічної кризи, як подолання кризи довіри;

– сприяти формуванню на рівні органів влади, регіональних підприємницьких асоціацій та союзів, різноманітних професійних організацій суспільної думки про корисність та престижність здійснення добровільного щоквартального проходження антикризових аудиторських перевірок фінансової стійкості, що будуть особливо корисні для банків, страхових компаній, акціонерних товариств.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки. Фінансову стійкість підприємства слід трактувати не як окремий показник фінансового стану, а як узагальнюючу характеристику показників фінансового стану, що характеризують процес управління фінансовими ресурсами конкретного підприємства.

Аудит фінансової стійкості підприємства є одним зі способів подолання недостатньої довіри між учасниками діяльності, забезпечує поінформованість зацікавлених осіб про поточний фінансовий стан підприємства, надає обґрунтовану оцінку прогностичним показникам підприємства тощо. Його основна мета полягає у встановленні оптимальності структури капіталу та наявності достатнього обсягу власного капіталу.

Об'єктами аудиту фінансової стійкості виступають джерела формування майна підприємства. Його завдання мають забезпечувати контроль за оцінкою фінансової стійкості та її відповідність нормативам. У процесі перевірки аудитором рекомендовано використовувати запропонований або ж власної розробки робочий документ. Аудиторський висновок про фінансову стійкість підприємства доцільно включити в пакет публічної підтвердженої звітності, або ж слід доповнити наявну звітність новою формою, що буде відображати ці показники. Доцільною є популяризація аудиту фінансової стійкості, яка може бути досягнена спільними діями аудиторів, професійних організацій, органів влади тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мисак Н. Стратегічні аспекти досягнення фінансової стійкості підприємства / Н. Мисак, О. Ярошенко // Вісник національного лісотехнічного університету. – 2005. – № 15.5. – С. 384–389.
2. Савицька Г. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г. Савицька. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
3. Павленко О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємств: фактори впливу, оцінка та джерела фінансування / О. Павленко, І. Семиліт // Молодий вчений. – 2016. – № 7. – С. 113–116.
4. Абрютіна М. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: [учебно-практическое пособие] / М. Абрютіна, А. Грачов – 2-е изд., испр. – М.: Дело и сервис, 2013. – 256 с.
5. Єлецьких С. Оцінювання фінансової стійкості підприємства на основі темпових показників ефективності його розвитку / С. Єлецьких // Економічний аналіз: зб. наук. праць / редкол.: В. Дерій (голов. ред.) та ін. – Т. 18. – № 1. – Тернопіль: ВПЦ Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – С. 183–187.
6. Ступка Н. Окремі аспекти оцінки фінансової стійкості підприємств / Н. Ступка // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4. – С. 348–354.
7. Мулик Я. Оцінка фінансової стійкості як інструменту управління фінансовою безпекою молокопереробних підприємств / Я. Мулик // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – № 2. – С. 283–291.
8. Гуцаленко Л. Реалії аудиту у вітчизняній та зарубіжній практиці / Л. Гуцаленко, С. Марченко // Економіка та суспільство. – 2016. – № 6. – С. 349–354.
9. Утенкова К. Аудит: [навчальний посібник] / К. Утенкова. – К.: Алерта, 2011. – 408 с.
10. Шевчук О. Аудиторська оцінка фінансового стану підприємства / О. Шевчук, К. Черномаз // Збірник наук. праць ВНАУ. – 2012. – № 1 (56). – Т. 4. – С. 55–60.
11. Скорба О. Аудит стійкості підприємства – крок до подолання економічної кризи / О. Скорба // Економіка: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. – Вип. 257. – Т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – 296 с.
12. Патранська Л. Окремі аспекти вдосконалення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства / Л. Патранська, Л. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Economics/7_97684.doc.htm.